

6°

Πανελλήνιο Θερινό Συμπόσιο

Μυοσκελετικής Υγείας

Διαδραστική συζήτηση περιστατικών

Με διαδικτυακή παρακολούθηση

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ
ΕΝΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗ
ΜΥΟΣΚΕΛΕΤΙΚΗ
ΥΓΕΙΑ

07 - 10
Μαΐου 2026

Σύρος, Κυκλάδες
Ξενοδοχείο Herm...

Η Ορθοπαιδική συναντά την Ρευματολογία

«Κοινά προβλήματα ...διαφορετική αντιμετώπιση!»

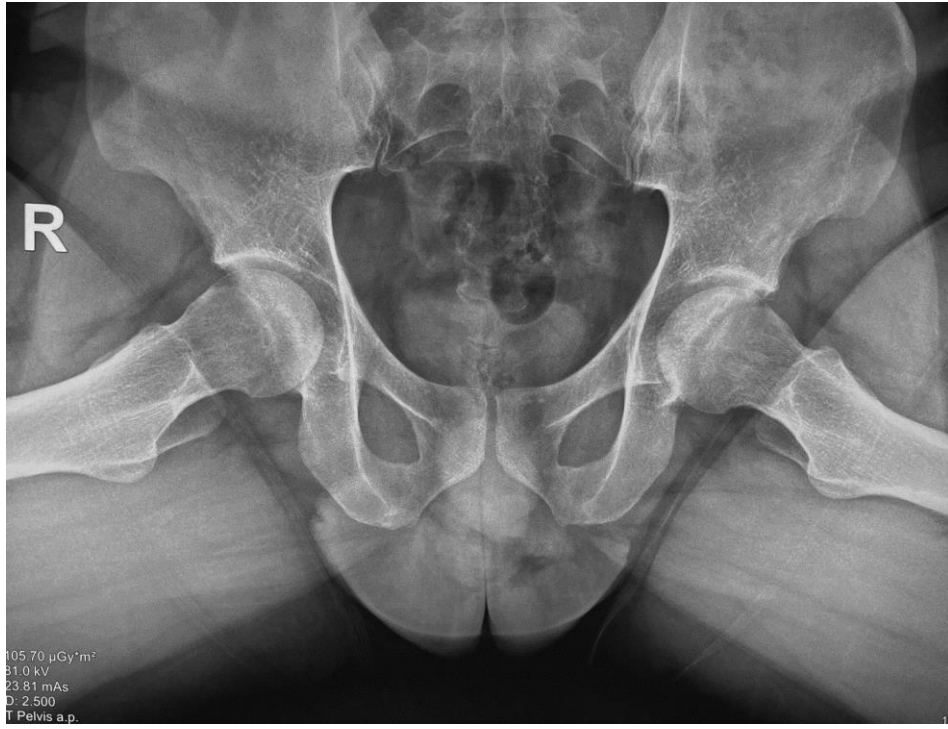
Οστικό οίδημα: Θλάση, οστεονέκρωση, παροδική οστεοπόρωση ή κάτι διαφορετικό;

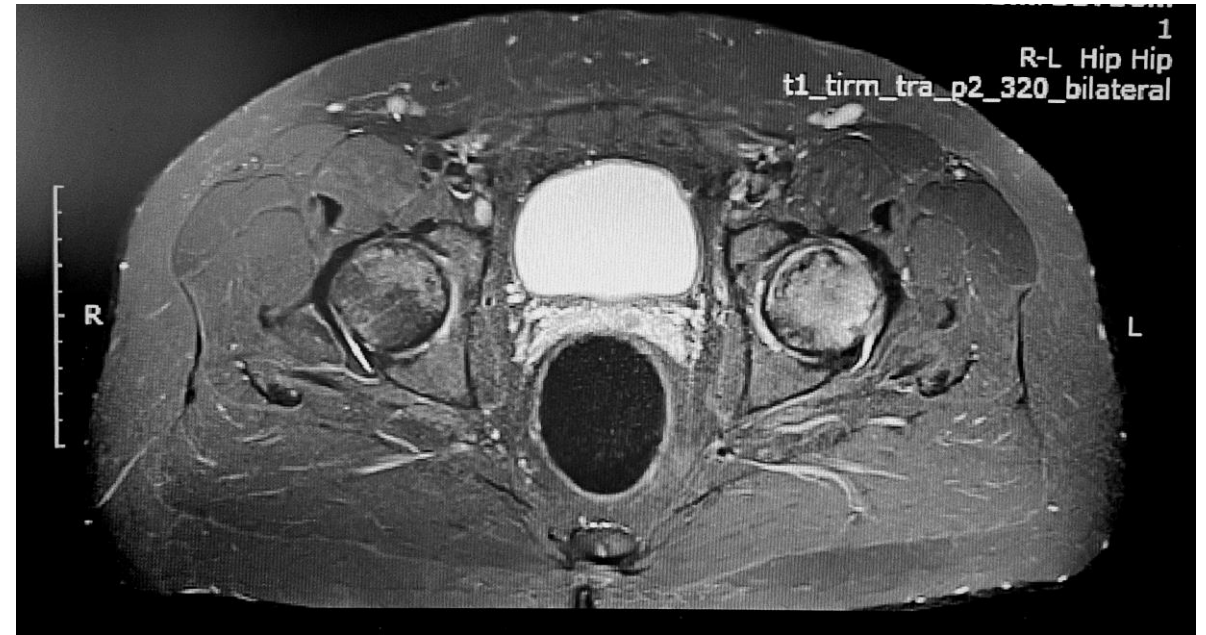
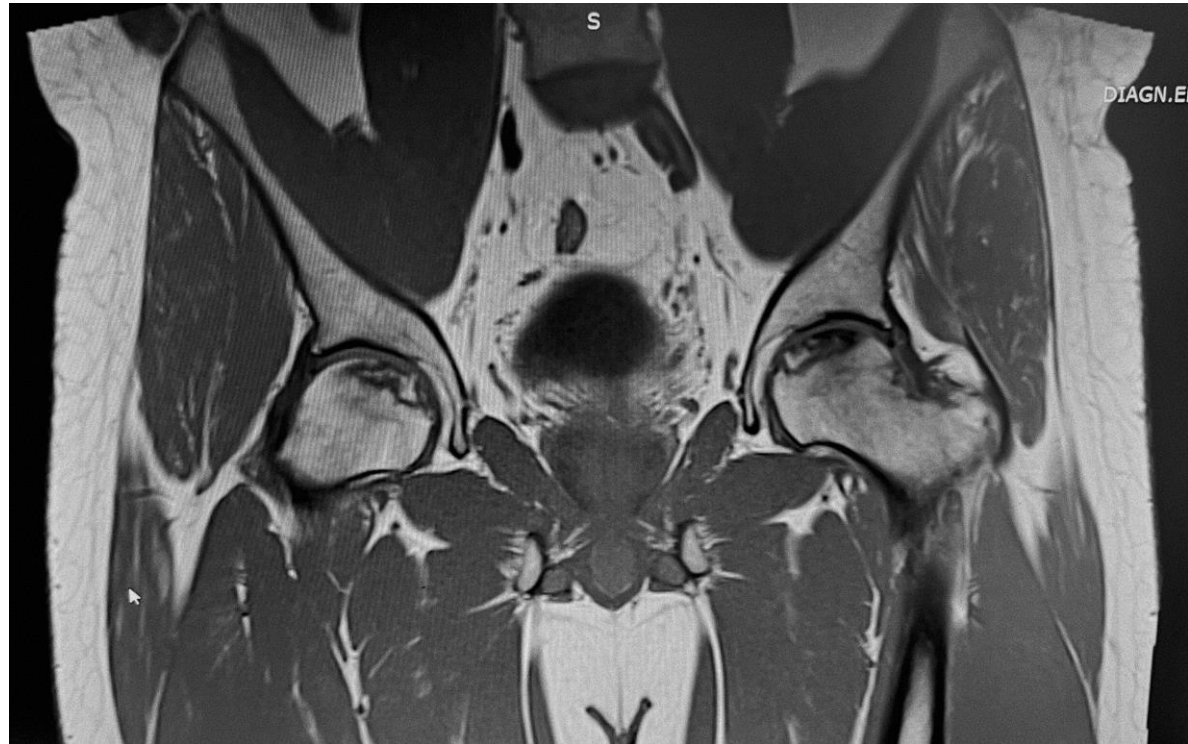
Λαμπρινή Αγαπητού, Ειδικευόμενη ιατρός Β' Ορθοπαιδική κλινική, ΓΝΑ ΚΑΤ

Παρουσίαση περιστατικού

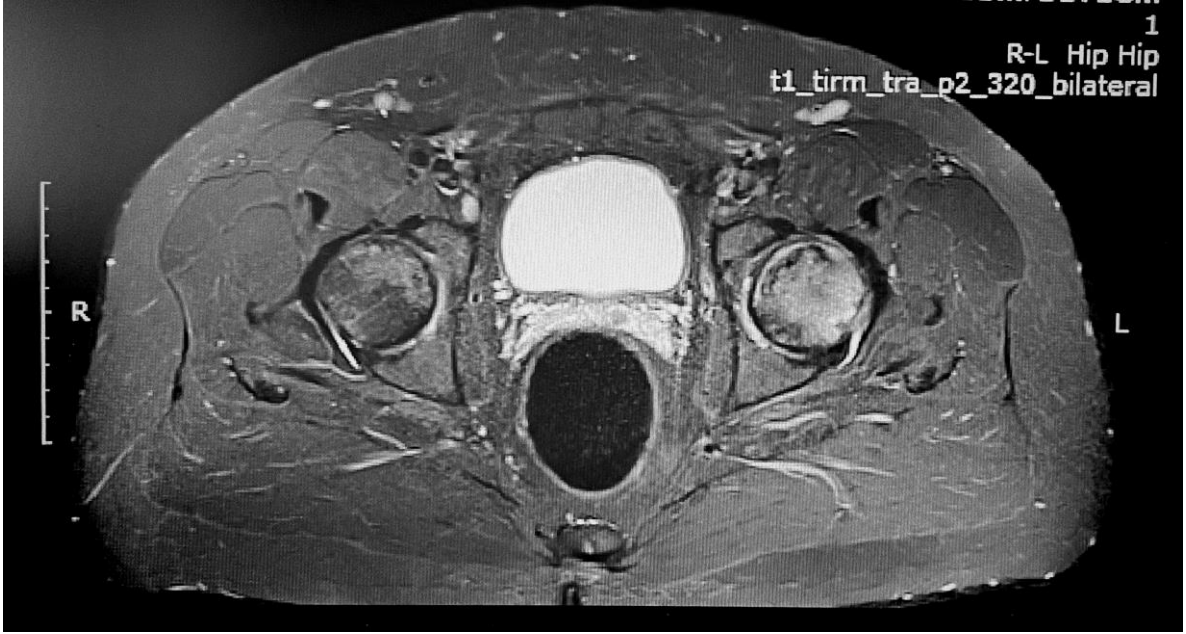
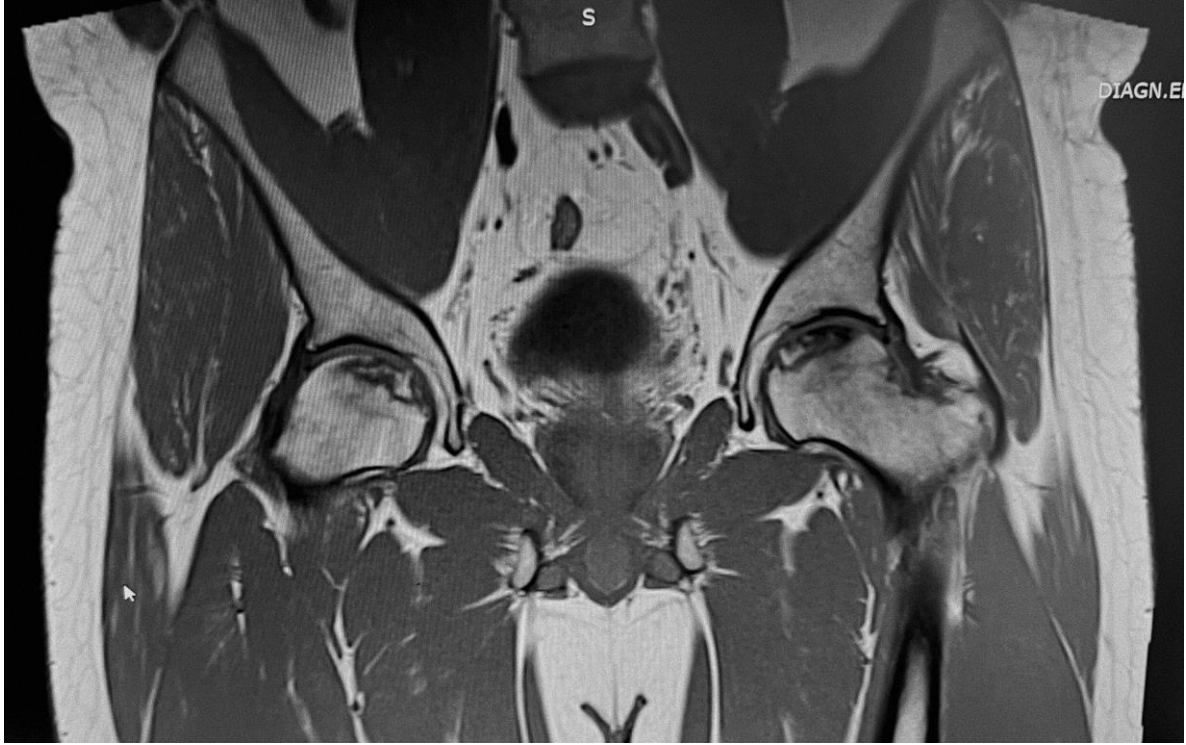
- Άνδρας 32 ετών
- Βάδιση με βακτηρίες
- Ιστορικό: ένα χρόνο πριν νοσηλεία στη ΜΕΘ λόγω COVID-19
- Έκτοτε, σημαντικό αμφοτερόπλευρο άλγος ισχίων
- Κλινική εξέταση: επώδυνο εύρος κίνησης αμφοτέρων των ισχίων, περιορισμός στην κάμψη/ έσω στροφή

ΟΣΤΕΟΝΕΚΡΩΣΗ vs ΠΑΡΟΔΙΚΗ ΟΣΤΕΟΠΟΡΩΣΗ

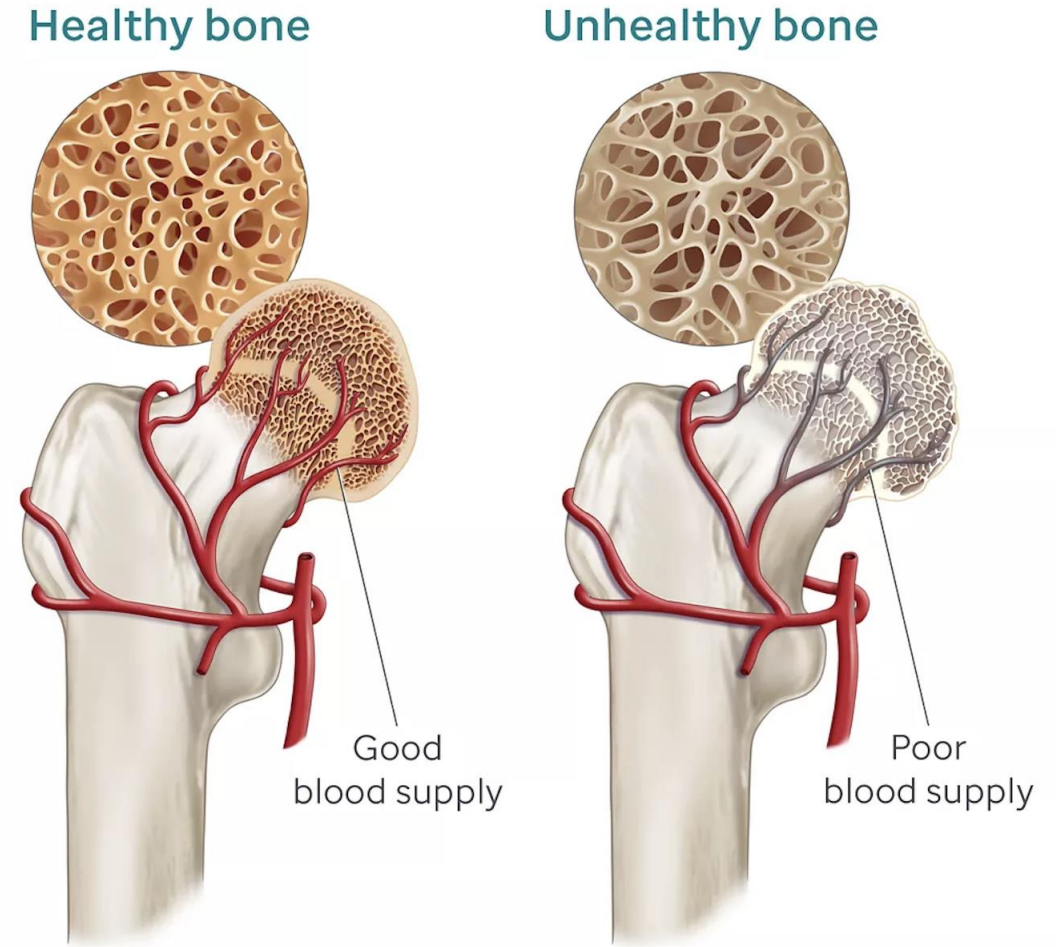
Χαρακτηριστικό	Οστεονέκρωση	Παροδική Οστεοπόρωση
Παθοφυσιολογία	Ισχαιμία → νέκρωση οστού	Παροδικό οίδημα μυελού
Έναρξη	Προοδευτική	Οξεία
Πόνος	Σταδιακά επιδεινούμενος	Έντονος, αιφνίδιος
MRI	Καλά οριοθετημένη βλάβη, <i>double line sign</i>	Διάχυτο οίδημα χωρίς σαφή όρια
Υποχόνδριο κάταγμα	Συχνό (<i>crescent sign</i>)	Απουσιάζει
Κατάρρευση κεφαλής	ΝΑΙ (κίνδυνος)	ΟΧΙ
Πορεία	Προοδευτική → οστεοαρθρίτιδα	Αυτοϊώμενη (3-6 μήνες)
Θεραπεία	Από συντηρητική έως χειρουργική	Συντηρητική (αποφόρτιση)

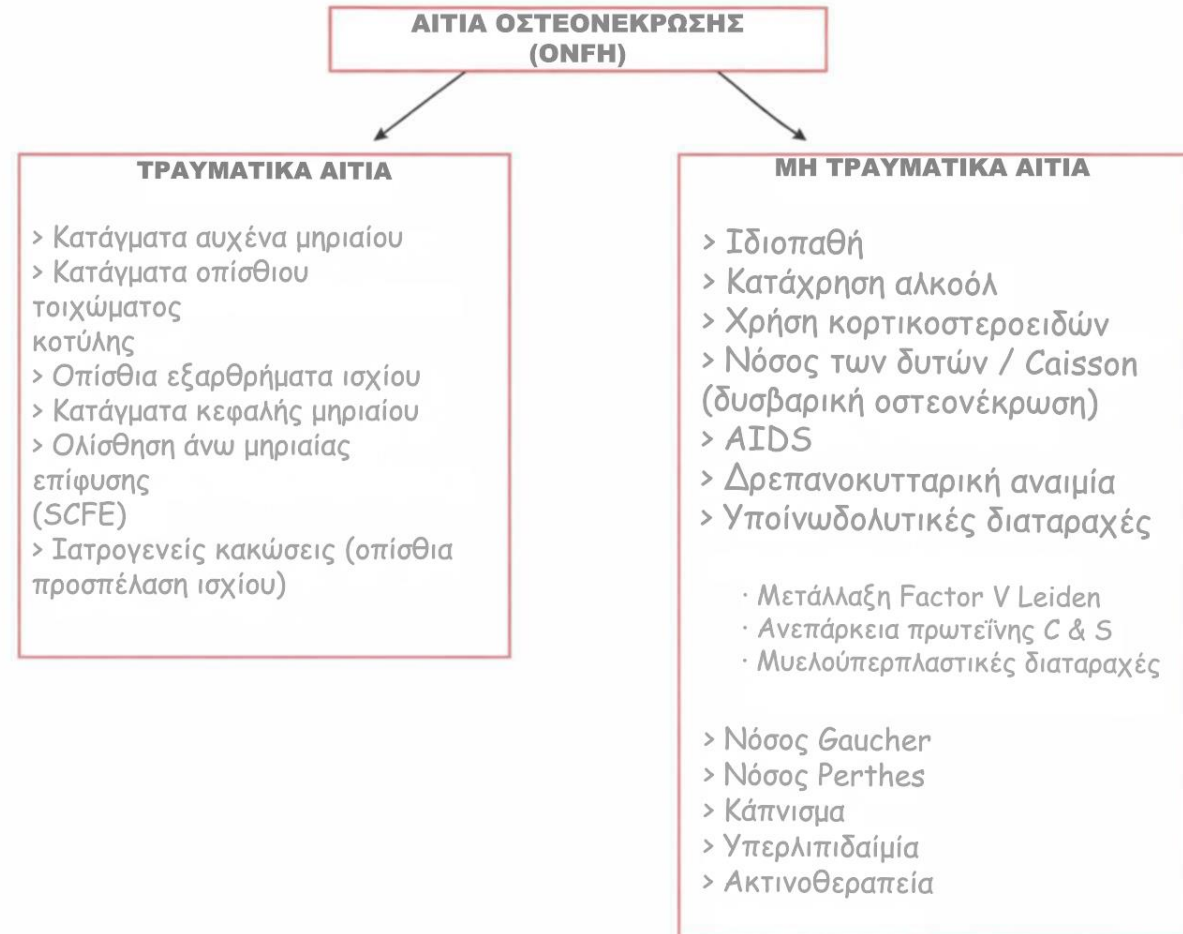
Οστεονέκρωση

- Αποτέλεσμα διακοπής της αγγείωσης λόγω συμπίεσης, σύσπασης ή ενδαγγειακής απόφραξης
- Επηρεάζει αρθρώσεις του δέχονται φορτία
- Ισχίο: συχνότερα προσβεβλημένη άρθρωση → οστεονέκρωση μηριαίας κεφαλής
- Χωρίς θεραπεία, εξελίσσεται σε δευτεροπαθή αρθρίτιδα του ισχίου στο 70-80% των ασθενών

Αίτια οστεονέκρωσ ης μηριαίας κεφαλής

Post-COVID-19 Femoral Head Osteonecrosis Exhibits Mast Cell Clusters, Fibrosis, and Vascular Thrombosis: Key Pathological Mechanisms in Long COVID-19 Bone Degeneration

Asya Kuliyeva ¹, Natalia Serejnikova ², Gulnara Eshmotova ¹, Yulya Teslya ¹, Anastasia Ivina ¹, Alexey Zarov ³, Michael Panin ⁴, Alexey Prizov ⁴, Vera Lyalina ⁵, Dmitry Shestakov ⁶, Alexey Fozzullin ², Peter Timashev ², Alexey Volkov ¹

Femoral head avascular necrosis in COVID-19 survivors: a systematic review

Ahmed Abdelazim A Hassan ¹, Ahmed A Khalifa ²

COVID-19 και
οστεονέκρωση

Avascular Necrosis of the Hip after the COVID-19 Pandemic

Priti R Sinha ^{1,✉}, Nitin Mallick ², Ramjee L Sahu ³

Risk Factors, Pathogenesis, Diagnosis, and Treatment Options for COVID-Associated Osteonecrosis: A Systematic Review

Sean B. Sequeira MD ^a, Lynne P. Jones MD ^b, Stuart B. Goodman MD, PhD ^c, Michael A. Mont MD ^d

```
graph LR; A[Κορτικοστεροειδή] --> B[Υπερπηκτική κατάσταση  
(COVID-induced coagulopathy)]; B --> C[Ενδοθηλιακή βλάβη  
(endothelial injury)]; C --> D[Συστηματική φλεγμονή  
(cytokine-mediated injury)]; C --> E[Συνδυαστικός μηχανισμός  
(multifactorial synergy)]; D --> E;
```

Κορτικοστεροειδή

Υπερπηκτική
κατάσταση
(COVID-induced
coagulopathy)

Ενδοθηλιακή
βλάβη
(endothelial
injury)

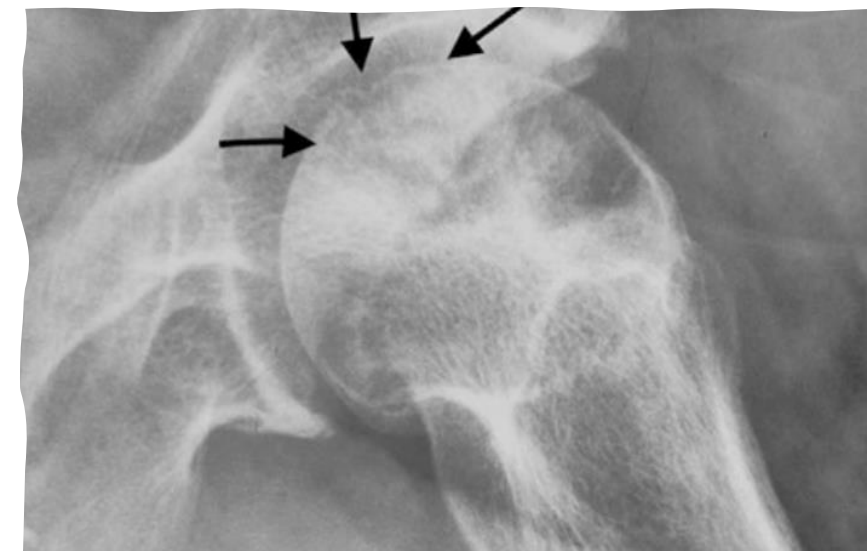
Συστηματική
φλεγμονή
(cytokine-
mediated injury)

Συνδυαστικός
μηχανισμός
(multifactorial
synergy)

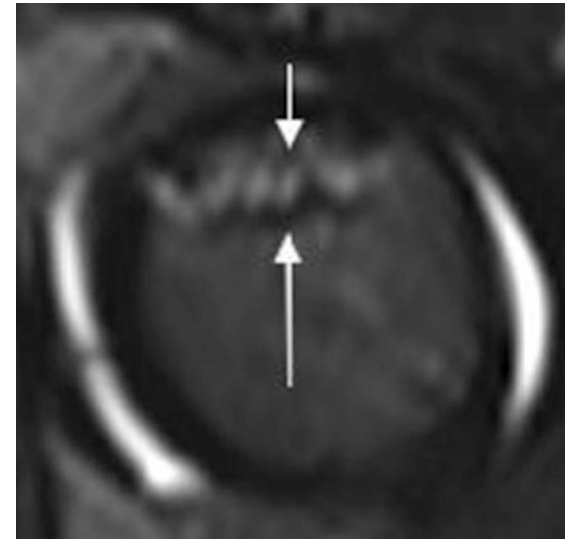
Διάγνωση

- Ακτινογραφίες
- υποχόνδρια διαύγαση, σκλήρυνση και το χαρακτηριστικό *crescent sign*
- Σε προχωρημένα στάδια: επιπέδωση μηριαίας κεφαλής, στένωση μεσάρθριου διαστήματος και σημεία οστεοαρθρίτιδας.
- CT
- υποχόνδρια κατάγματα
- πρόιμη κατάρρευση της μηριαίας κεφαλής <2 mm

- MRI (εξέταση εκλογής)
- Στάδιο πριν από την κατάρρευση (T1: ↑ σήμα | T2: ενδιάμεσο/↑ Fat-sat | Double line sign (T2) → παθογνωμονικό)
- Στάδιο υποχόνδριας κατάρρευσης (Υποχόνδριο κάταγμα (crescent-like) Κατάρρευση κεφαλής (>2 mm) (Κύστεις, σκλήρυνση, οίδημα)
- Αρθριτικό στάδιο (Παραμόρφωση κεφαλής, Απώλεια χόνδρου, Στένωση άρθρωσης, Οστεόφυτα, κύστεις)

+

Ταξινομήση

Τα περισσότερα συστήματα ταξινομήσης βασίζονται σε:

- 1. Μέγεθος της βλάβης
- 2. Κατάρρευση της μηριαίας κεφαλής
- 3. Βαθμό καθίζησης της κεφαλής
- 4. Συμμετοχή της κοτύλης

Steinberg classification	
Stage	Imaging findings
Stage 0	Normal and nondiagnostic
Stage I	Normal radiograph. MRI/bone scan may be abnormal Quantification A (mild): <15% of femoral head involvement B (moderate): 15–30% C (severe): >30%
Stage II	Cystic/sclerotic changes on radiographs Quantification: A (mild): <15% of femoral head involvement B (moderate): 15–30% C (severe): >30%
Stage III	Subchondral lucency or “crescent sign” Quantification: A (mild): subchondral collapse (crescent) beneath <15% of articular surface B (moderate): crescent beneath 15–30% C (severe): crescent beneath >30%
Stage IV	Flattening of the femoral head, normal acetabulum Quantification: A (mild): <15% of femoral head has collapsed and depression is <2 mm B (moderate): 15–30% collapsed or 2–4 mm depression C (severe): >30% collapsed or >4 mm depression
Stage V	Acetabular involvement (joint space narrowing, sclerosis, cysts) Quantification: A, B, or C: average of femoral head involvement, as determined in stage IV, and estimated acetabular involvement
Stage VI	Advanced degenerative change

Fi

Stage	of the hip with reduced joint space
0	
1	
2A	
2B	
3	
4	

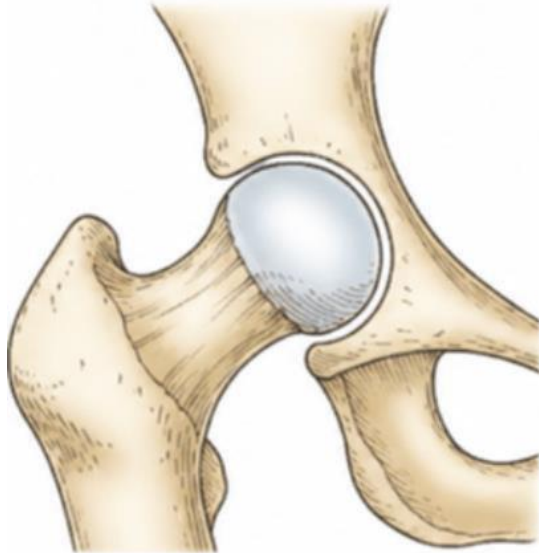
Mitchell classification			
	T1w MRI signal	T2w MRI signal	Signal analogue
e			
e A	Hyperintense	Intermediate	Fat
e B	Hyperintense	Hyperintense	Blood
e C	Hypointense	Hyperintense	Fluid/edema
e D	Hypointense	Hypointense	Fibrosis

subchondral fracture (“Crescent” sign and/or subchondral collapse) on	applicable Only quantitate on radiographs	present	

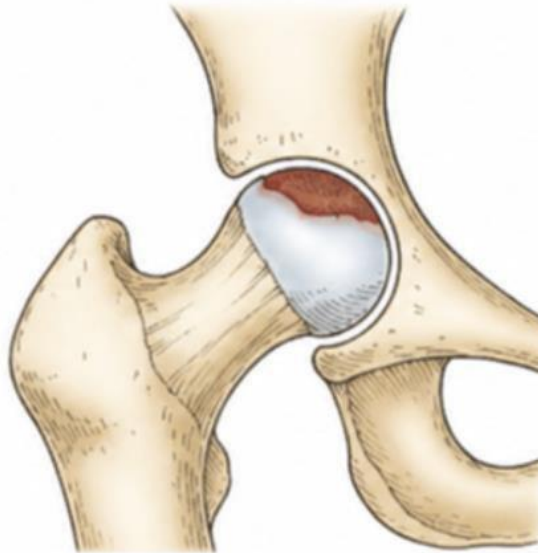
Clinical presentation	
	Asymptomatic but there is AVN of the contralateral hip
	Painful hip
head	Painful hip with stiffness
al	Painful hip with stiffness
ce	Increasingly painful hip with limited range of motion
hritis	Painful hip with limited range of motion

Ταξινόμηση Ficat & Arlet

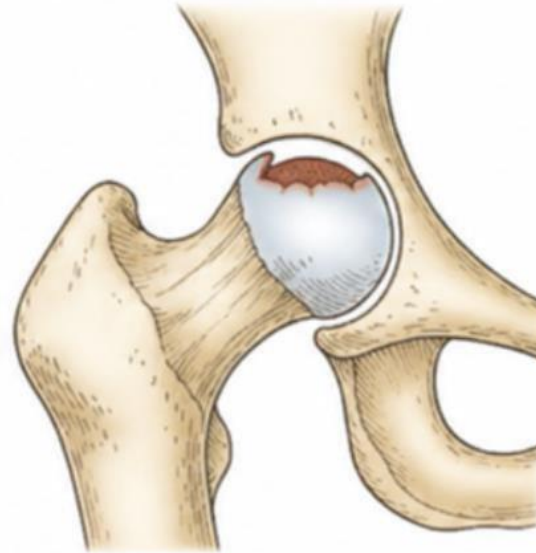
Στάδιο I

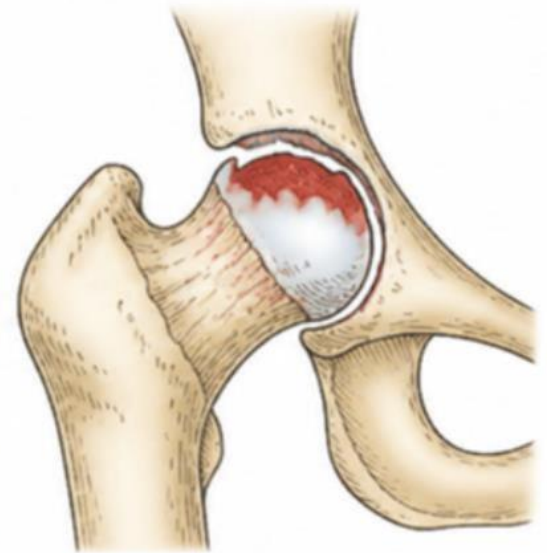
Στάδιο II

Στάδιο III

Στάδιο IV

- Φυσιολογική ακτινογραφία
- MRI/σπινθηρογράφημα θετικά
- Άλγος

- Ακτινολογικές αλλοιώσεις: σκλήρυνση, κύστες, οστεοπενία
- Γεωγραφικό έλλειμμα, "σημείο διπλής γραμμής"

- Crescent sign
- Υποχόνδριο κάταγμα, απώλεια σφαιρικότητας
- Άλγος, δυσκαμψία

- Προχωρημένη κατάρρευση
- Δευτεροπαθής οστεοαρθρίτιδα
- Στένωση μεσάρθριου διαστήματος
- Αλλοιώσεις κοτύλης

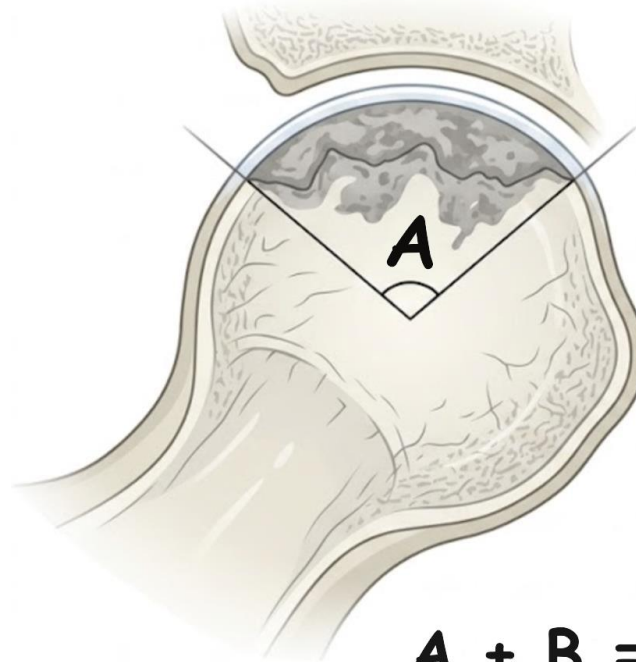
Πρώιμα στάδια (I-II): διατηρημένο σχήμα μηριαίας κεφαλής

Όψιμα στάδια (III-IV): κατάρρευση & αρθρίτιδα

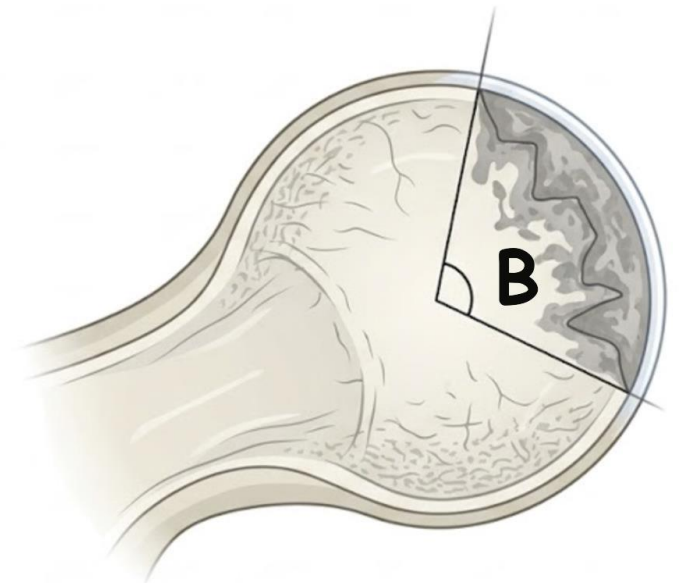
Πρόγνωση κατάρρευσης

- Γωνία Kerboul (ακτινογραφία) $<160^\circ$ χαμηλός κίνδυνος, $160-190^\circ$ μέτριος, $>190^\circ$ υψηλός
- Modified Kerboul (MRI) $<190^\circ$ χαμηλός, $190-240^\circ$ μέτριος, $>240^\circ$ υψηλός
- % επιφάνειας κεφαλής $<15\%$, $15-30\%$, $>30\%$
- % όγκου κεφαλής (Steinberg) ($<15\%$, $15-30\%$, $>30\%$)
- Εντόπιση βλάβης

Προσθιοπίσθια λήψη

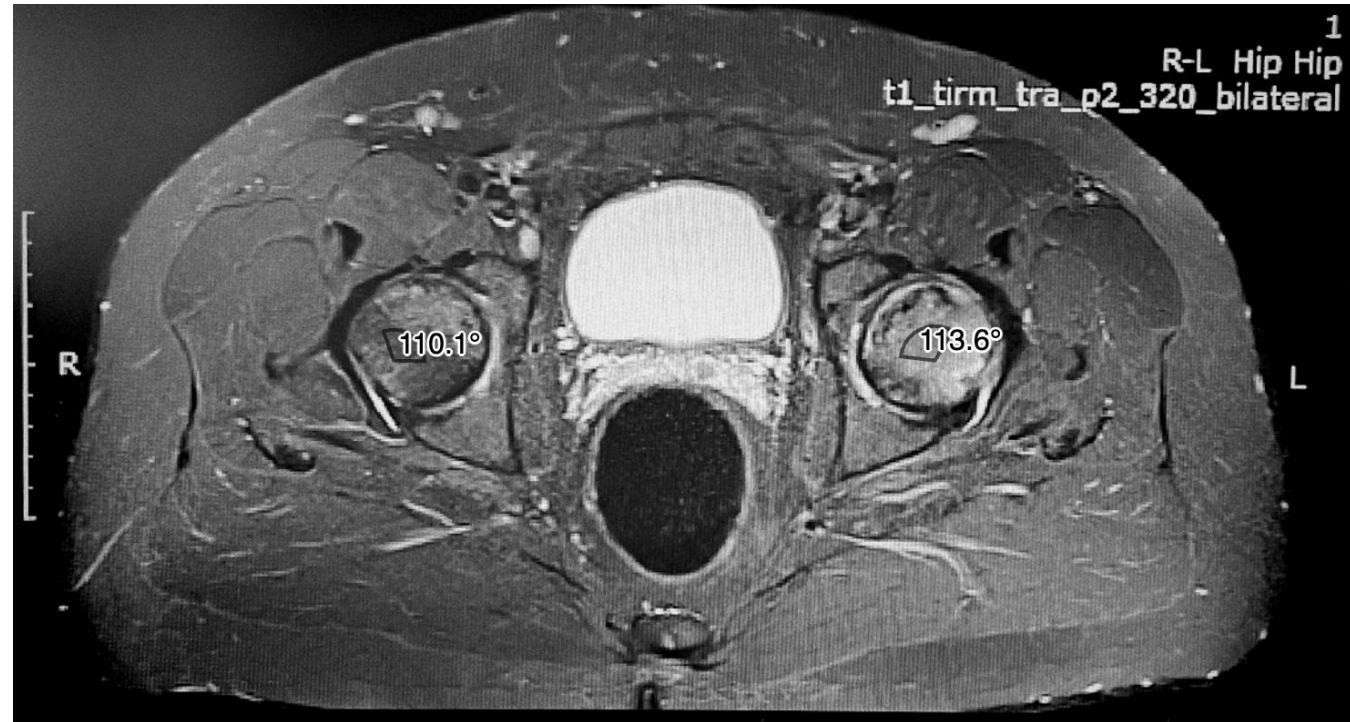
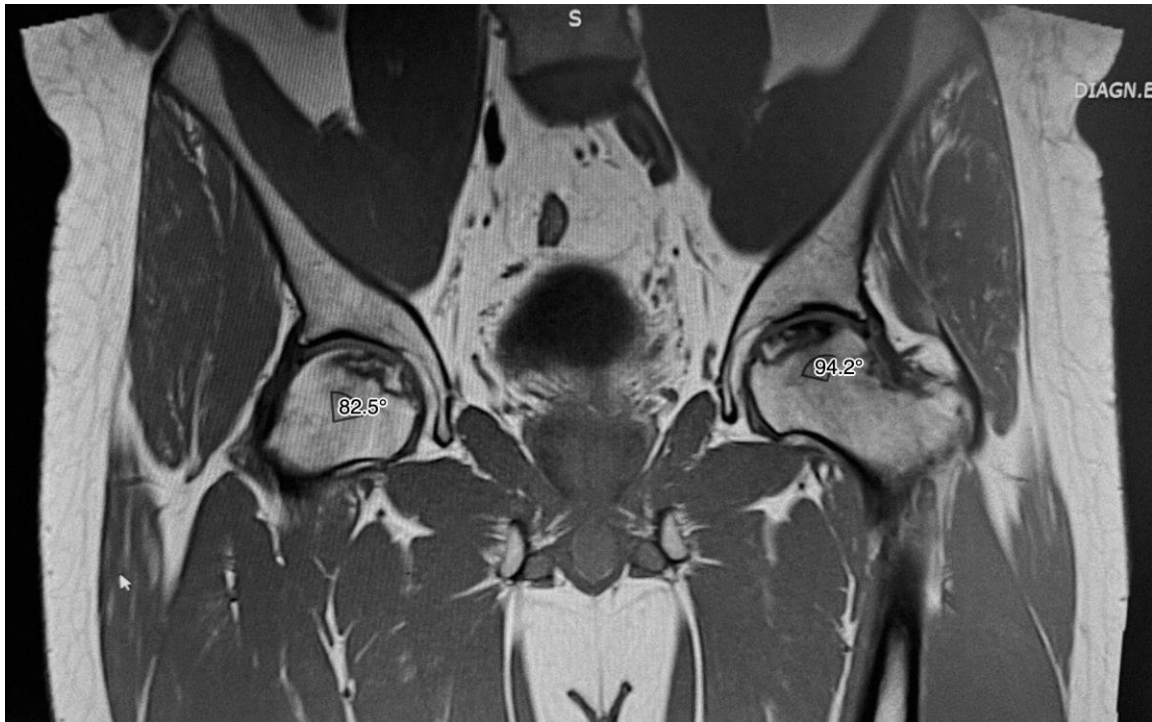

Πλάγια λήψη

$$A + B = \text{Γωνία Kerboul}$$

- ΔΕ Ισχίο : $82,5^{\circ} + 110,1^{\circ} = 192,6^{\circ}$
- AP Ισχίο : $94,2^{\circ} + 113,6^{\circ} = 207,8^{\circ}$

Αντιμετώπιση

Ακεραιότητα αρθρικών επιφανειών (pre-collapse)

- Χαρακτηρίζεται από: άθικτο αρθρικό χόνδρο απουσία υποχόνδριας κατάρρευσης
- Σε αυτό το στάδιο: υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα αναστροφής ή σταθεροποίησης εφόσον εφαρμοστεί θεραπεία

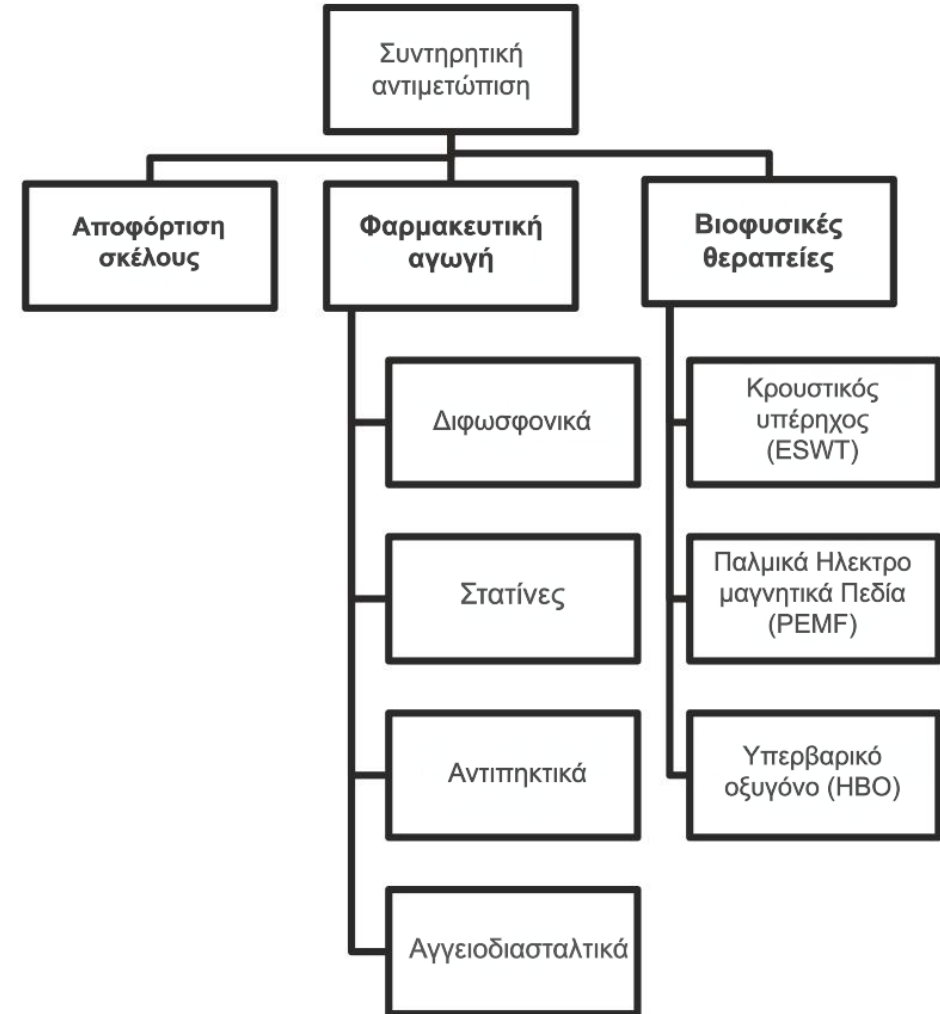
Βλάβη αρθρικών επιφανειών (post-collapse)

- Χαρακτηρίζεται από: κατάρρευση του υποχόνδριου οστού
- Στα προχωρημένα στάδια: παρατηρείται παραμόρφωση της μηριαίας κεφαλής συνυπάρχει οστεοαρθρίτιδα

Pre-collapse/ Συντηρητική αντιμετώπιση

- ανακούφιση από μηχανικό πόνο
- επιβράδυνση της εξέλιξης της νόσου

Διφωσφονικά

- ↓ εξέλιξης νόσου
- ↓ κατάρρευσης
- ↓ ανάγκης THA
- ↓ πόνου

► JB JS Open Access. 2021 Dec 17;6(4):e21.00042. doi: [10.2106/JBJS.OA.21.00042](https://doi.org/10.2106/JBJS.OA.21.00042)

A Paradigm Shift in Osteonecrosis Treatment with Bisphosphonates

A 20-Year Study

[Sanjay Agarwala D\(Orth\)](#) ^{1,a}, [Mayank Vijayvargiya](#) ¹

► [Author information](#) ► [Article notes](#) ► [Copyright and License information](#)

PMCID: PMC8683207 PMID: [34934885](#)

► [J Arthroplasty](#). 2011 Oct;26(7):1128-34. doi: [10.1016/j.arth.2010.11.010](https://doi.org/10.1016/j.arth.2010.11.010). Epub 2011 Jan 21.

Ten-year follow-up of avascular necrosis of femoral head treated with alendronate for 3 years

[Sanjay Agarwala](#) ¹, [Satyajit B Shah](#)

Affiliations + expand

PMID: 21256699 DOI: [10.1016/j.arth.2010.11.010](https://doi.org/10.1016/j.arth.2010.11.010)

Osteonecrosis

Alendronate in the prevention of collapse of the femoral head in nontraumatic osteonecrosis: A two-year multicenter, prospective, randomized, double-blind, placebo-controlled study[†]

[Chung-Hwan Chen](#), [Je-Ken Chang](#), [Kuo-An Lai](#), [Sheng-Mou Hou](#), [Chih-Hao Chang](#),
[Gwo-Jaw Wang](#) ✉

First published: 29 November 2011 | <https://doi.org/10.1002/art.33498> |

The use of bisphosphonate in the treatment of osteonecrosis of the femoral head: a meta-analysis of randomized control trials

[H-F Yuan](#)¹, [C-A Guo](#)¹, [Z-Q Yan](#)²

Affiliations + expand

PMID: 26370828 DOI: [10.1007/s00198-015-3317-5](https://doi.org/10.1007/s00198-015-3317-5) [✉](#)

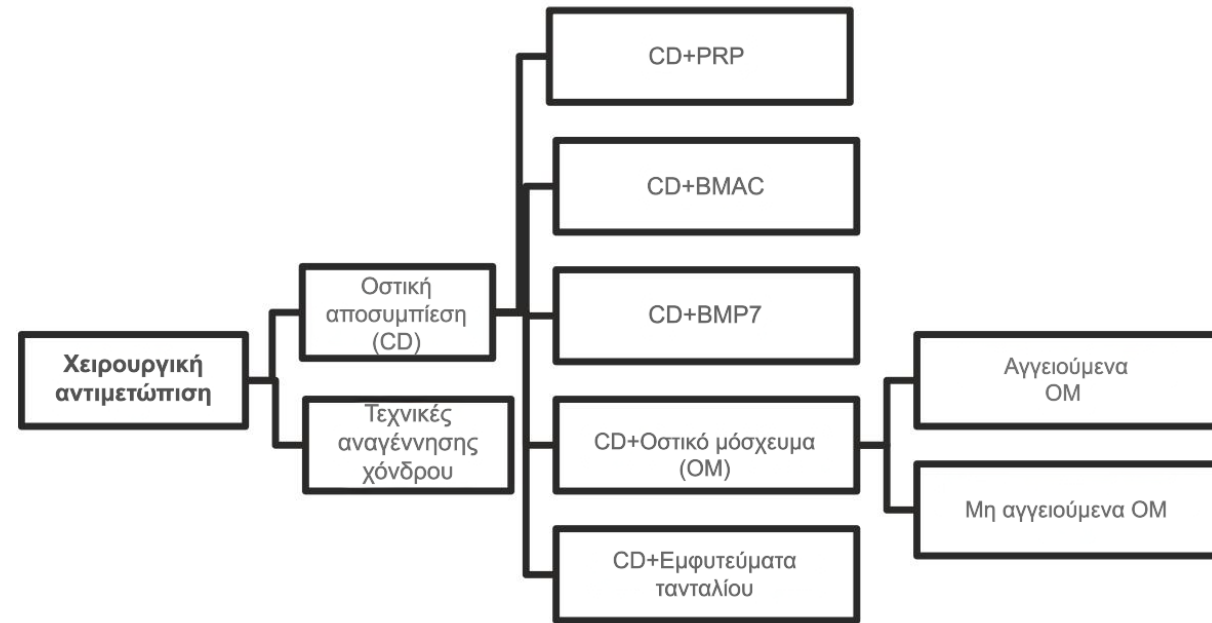
Καμία
στατιστικά
σημαντική
διαφορά

- ανάγκη για THA
- εξέλιξη νόσου
- κατάρρευση μηριαίας κεφαλής
- λειτουργικότητα (Harris Hip Score)
- ποιότητα ζωής (SF-36)

collapse/ Χειρουργική αντιμετώπιση

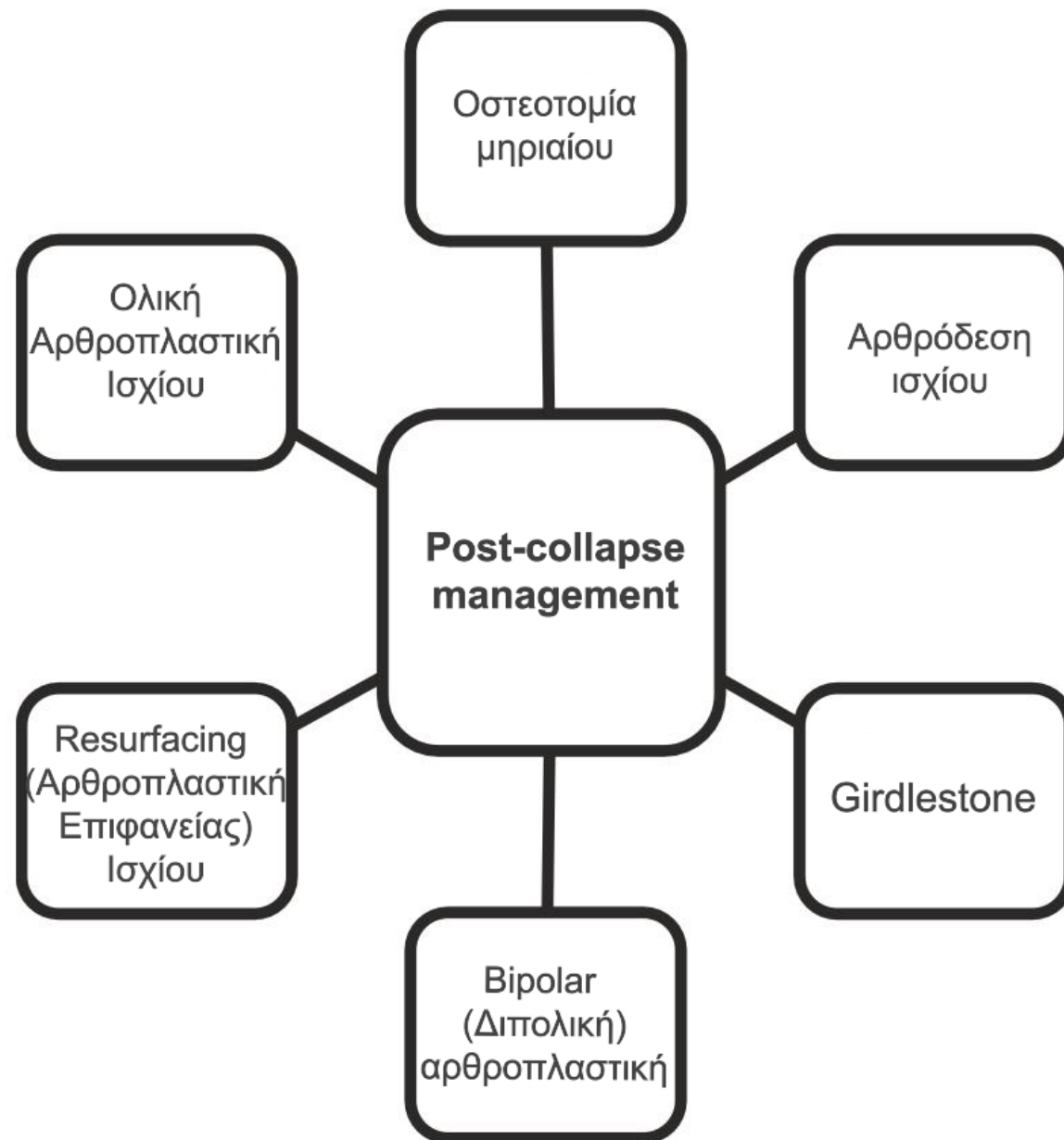
- μείωση της αυξημένης ενδοοστικής πίεσης
- βελτίωση της αιμάτωσης
- παροχή υποχόνδριας υποστήριξης για αποφυγή κατάρρευσης
- ενίσχυση της οστεογένεσης και αναστολή της οστικής καταστροφής

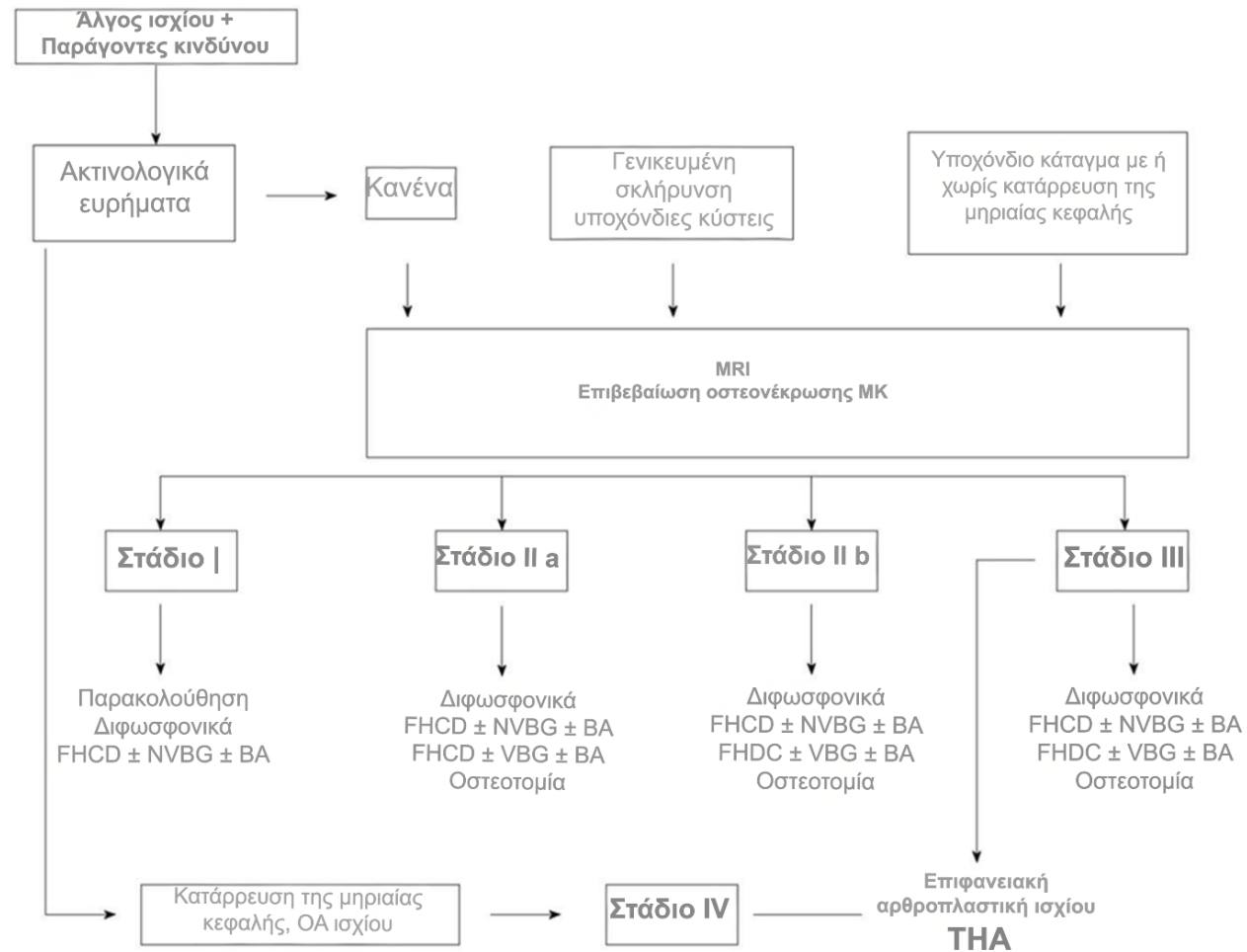
*BMAC: Bone Marrow Aspirate Concentrate, PRP: Plus Platelet-Rich Plasma, BMP7: Bone Morphogenetic Proteins-7

Post-collapse

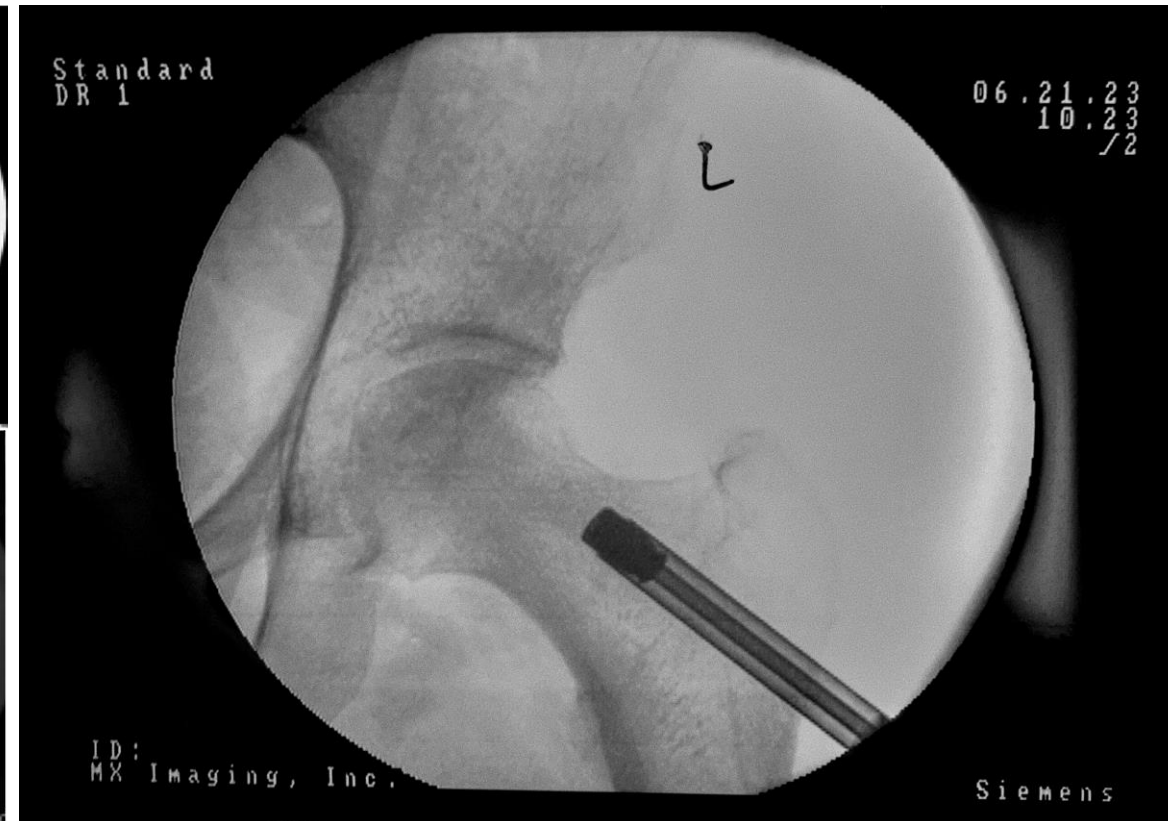
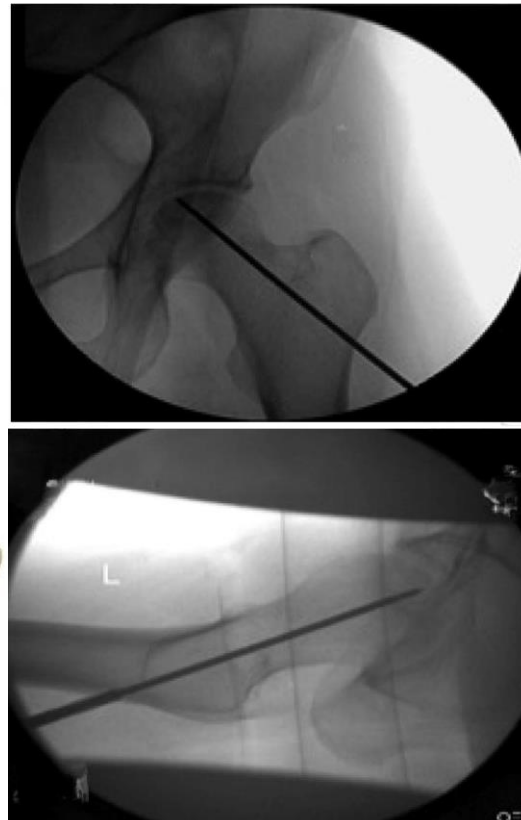
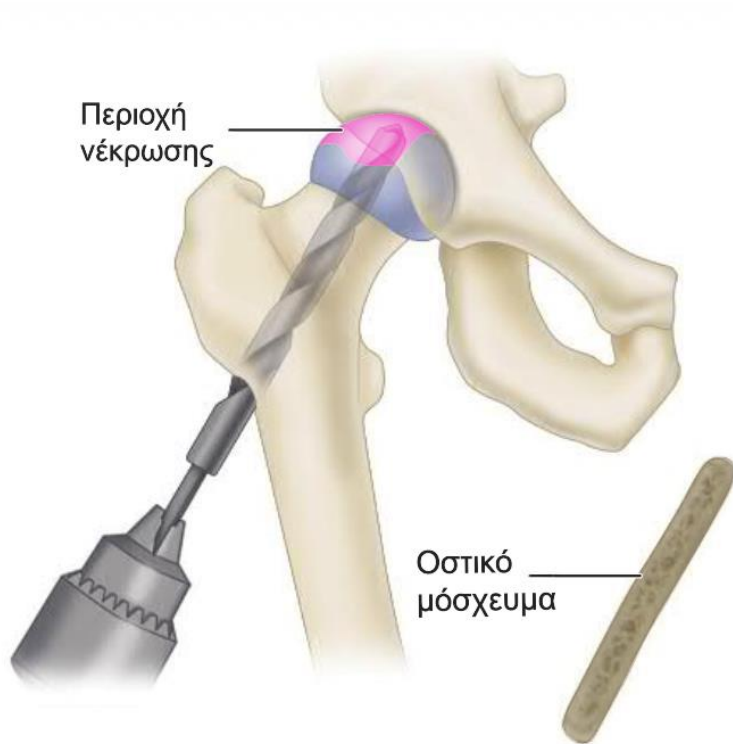
Αλγόριθμος

CD: core decompression, NVBG: non-vascularized bone graft, VBG: vascularized bone graft, BA: biologic agents, THA: total hip arthroplasty

CD με αυτόλογο μόσχευμα

ΜΤΧ πορεία

- ↓ άλγους άμεσα μτχ
- Αποκατάσταση εύρους κίνησης
- επιστροφή στην εργασία στο 6μηνο
- Χωρίς ακτινολογική εικόνα επιδείνωσης στην 2ετία

